

Lars Mjøset (red):

Norden dagen derpå

Boken *Norden dagen derpå* (Universitetsforlaget, Oslo) som med bilagor omfattar drygt 350 sidor, är resultatet av ett nordiskt ekonomisk-politiskt projektarbete, som pågått under åren 1981-84. Projektets arbetstitel har varit "Utviklingstendenser i den økonomiske politikken i Norden - tendenser på 70-tallet og perspektiver for 80-tallet".

Arbetets centrala frågeställningar sammanfattas i inledningskapitlet. De är följande:

1. Författarna vill analysera och förklara den omläggning av den ekonomiska politiken som blev följden av att den långa period av hög tillväxttakt, som i stort sett kännetecknat utvecklingen sedan andra världskrigets slut, avbröts i den industrialiserade världen i början av 1970-talet.

2. Ekonomisk-politiska modeller avser de samband som kan föreligga mellan å ena sidan den ekonomiska strukturen, dvs de olika näringsgrenarnas och branschernas input- och outputförhållanden i vid mening, och å andra sidan de politisk-institutionella förhållanden som betraktas som både resultat av och förutsättning för den ekonomiska utvecklingen.
3. Författarnas frågeställning är vidare än den som tas upp i kortsiktig stabiliseringspolitik. Genom att relatera produktionsstrukturens omvandling till politisk-institutionella förhållanden gäller frågan en mer långsiktig omvandling och berör förhållanden i den politiska utvecklingen som ligger utanför rent nationalekonomiska områden. Arbetet får härigenom en tvärvetenskaplig karaktär.
4. Omvandlingen av de nordiska ländernas ekonomiska struktur bestäms av den långsiktiga internationella utvecklingen. Författarna har knutit an till tankegångar som särskilt utvecklats i Frankrike (Mjøset & Bohlin [1985]). Enligt dessa har den internationella utvecklingen styrts av hegemoniförhållanden som uppstått i länder vilka successivt gått i spetsen för den industriella utvecklingen, såsom England, USA, Tyskland och Japan. De ledande industriländerna bygger sin ekonomiska dominans på teknologiska försprång. Det uppstår härigenom asymmetriska utvecklingsförhållanden mellan branscher och näringsgrenar i olika länder. Detta medför i sin tur behov av kontinuerlig anpassning med ökad tillväxt som följd. Genom den höga tillväxten sprids den nya teknologien till nya länder. Styrkeförhållandena i världsekonomin jämnas ut och hegemonin försvagas.

Den ekonomiska politiken

Den internationella utvecklingen blir, vid sidan av de endogena faktorerna i form av ekonomisk struktur och politiskt-institutionella förhållanden, restriktioner för

den ekonomiska politiken. Målsättningarna för den ekonomiska politiken formuleras i vidare termer än som är vanligt i nationalekonomiska arbeten. Konsumtionsbeteendet antas gå ut på att efterlikna konsumtionsmönstret i de snabbast expanderande industriländerna. I boken införs termer som "Fordism" för denna strävan till masskonsumtion i ett tillväxtförlopp där bilismen och bostadsbyggnadet utgör hörnstenar.

De nordiska länderna har emellertid varit för små för att själva kunna bygga upp den allsidiga produktionsapparat som en sådan ekonomi kräver. I stället har man skapat en dual ekonomi där den ena sektorn avser de viktigaste exportnäringarna och branscher knutna till dessa och där den andra omfattar "alternativa tillväxtbranscher". Denna uppdelning av samhällsekonomin i två sektorer har stort intresse genom sin betydelse för löne- och prisbildningen och behandlas vid beskrivningen av utvecklingen särskilt i Sverige och Norge.

De samband mellan ekonomisk struktur, ekonomisk-politiska förhållanden och ekonomisk-politiska rutiner som författarna kommer fram till anser de ej att man kan sammanfatta till en gemensam ekonomisk-politisk modell för de skandinaviska länderna.

Sålunda behöver ej likheter i fråga om institutionella förhållanden leda till en likartad politisk utveckling. Så har exempelvis en splittrad arbetsmarknad och stora småföretagargrupper i Danmark lett till skatterevolt och uppror mot välfärdsstaten. Likartade institutionella politiska förhållanden i Finland har inte fått samma konsekvenser. Författarna vill därför arbeta med olika modeller för vart och ett av de fem nordiska länderna.

Dessa olikheter är av särskilt intresse vid en analys av brottet i tillväxttakten i mitten av 1970-talet. Författarnas uppfattning är att under perioden av hög tillväxt var förekomsten av stabila politiska förhållanden och starka arbetsmarknadsorganisationer av särskild betydelse för att förhindra bristande anpassning mellan ekonomisk struktur och institutionella politiska förhållanden. Stabila politiska förhållanden och starka arbetsmarknads-

organisationer fanns särskilt i Sverige och Norge.

Följden blev en kompromissvilja i dessa länder, som i lönepolitiken tog sig uttryck i ett hänsynstagande till produktivitetens utvecklingen vid lönesättningen, varigenom kostnadsexpansionen kunde begränsas och vinstandel och löneandel förbli relativt stabila på längre sikt över konjunkturcykeln. Tendenser till mera långsiktig balansbrist inom den offentliga sektorn kunde bemästras genom institutionella reformer som exempelvis tillkomsten av ATP-systemet i Sverige.

I andra nordiska länder förelåg inte samma stabila politiska förhållanden. I Finland och Island var arbetsmarknadsorganisationerna splittrade. Exportindustrins koncentration till starkt konjunktur känsliga sektorer – skogsindustrin i Finland och fisket i Island – ledde till starka inkomstsvängningar med arbetsmarknadskonflikter som följde. Då man samtidigt sökte föra en lågräntepolitik tvingades man till devalveringar för att återställa den yttre balansen. I Island blev resultatet av denna politik en våldsam inflation. I Danmark kunde devalveringar undgå i större utsträckning, men i gengäld blev en restriktiv kreditpolitik nödvändig, något som också sammanhänge med Danmarks starka anknytning till det internationella kreditväsendet. Den ekonomiska politiken fick kortsiktigt anpassas till bytesbalans- och kreditutveckling, vilket framkallade de omväxlande restriktiva och expansiva ingreppen av finanspolitisk och penningpolitisk natur. Denna s k "stop-and-go"-politik riskerade att förstärka konjunkturvariabiliteten.

Sammanfattningsvis kan man säga att starka och stabila politiska förhållanden var en förutsättning för en balanserad ekonomisk tillväxtprocess, när den internationella tillväxttakten var hög. I annat fall riskerade den höga tillväxttakten att framkalla en accelererande inflation, som i sin tur framtvängde en restriktiv ekonomisk politik, varigenom målsättningen om full sysselsättning kom i fara.

Under den andra delen av 1970-talet kom den internationella utvecklingen att förändras. Redan de stigande oljepri serna under 1974 ledde till en försämrad

bytesbalans i många länder, varigenom en mer restriktiv ekonomisk politik framtvängdes. Danmark hade på grund av sin svaga råvarubas och sitt höga importberoende tidigt tvingats in på denna väg. Samma utveckling följde i Finland och Island. I Sverige och Norge sökte man överbrygga den allmänna konjunkturavmattningen genom att stimulera investeringar och därigenom hålla uppe sysselsättningen. Dessa försök, som enligt författarna var möjliga tack vare stabila partipolitiska och arbetsmarknadsmässiga förhållanden, kom emellertid att försvåras på grund av den internationella krisens styrka. Även Sverige tvingades till devalveringar, medan Norges politikanpassning kunde fördröjas genom landets speciella läge på grund av tillgången till Nordsjö-oljan. Resultatet blev för Norges del på sikt en kostnadsexpansion och en fördröjd strukturomvandling.

Det var, enligt författarna, den internationella krisens styrka som i de nordiska länderna framtvängde en omläggning av den ekonomiska politiken i marknadsanpassad riktning. Denna omläggning av den ekonomiska politiken har frestat på de institutionella politiska förhållandena. Allvarligast har det partipolitiska systemet skakats i Danmark, där det uppstod ett missnöjesparti, som krävde skattesänkningar och begränsningar av den offentliga sektorn. Men även i länder med stabila partipolitiska förhållanden och en välorganiserad arbetsmarknad som Sverige och Norge har den försämrade inkomstutvecklingen lett till spänningar på arbetsmarknaden när olika inkomstgrupper kommit i kläm.

Kritiken

Denna bok söker inträngande beskriva och analysera de inbördes relationerna mellan ekonomisk och politisk utveckling i de nordiska länderna. Dessa samband antas i första hand bero på ländernas ekonomiska struktur, såsom utlandsberoende, råvaruförsörjning, näringsgrens- och branschstruktur. Stabil och hög tillväxt förutsätter en allsidig utveckling av den ekonomiska strukturen i varje land. Författarna betonar att ett ömsesidigt be-

roende föreligger mellan en sådan ekonomisk utveckling och stabiliteten i de enskilda ländernas politiska institutionella utformning.

Dessa ambitiösa frågeställningar aktualiserar en tvärvetenskaplig analysmetod. Författarna har också sökt klargöra sambanden genom en långsiktig historisk återblick. Trots detta kan de slutsatser man kommit fram till knappast ligga i nivå med den ofta mycket detaljerade beskrivningen av ekonomisk och politisk utveckling. Man har ofta intrycket att de data som presenteras inte tillräckligt klargör den strukturella omvandlingen i de nordiska länderna. Kanske en så omfattande studie som lägger så stor vikt vid betydelsen av strukturomvandling skulle sökt studera denna med mer exakta metoder som exempelvis input-output-analys. Det talas om hur det starka internationella finansiella beroendet i Danmark framtvingade en restriktiv ekonomisk politik tidigare än i övriga nordiska länder, men denna finansiella struktur blir inte klarlagd. Detta är enligt vår mening exempel på en mer allvarlig metodologisk svaghet i boken. Man söker efter en modell som avser att väva samman ekonomisk, social och politisk utveckling. En sådan modell borde, enligt vår mening, *precisera* de restriktioner som de institutionella förhållandena lägger på de ekonomiska variablerna. Dessa restriktioner kan gälla både de ekonomisk-politiska målsättningarna och känsligheten för olika ekonomiska balansbrister.

I författarnas modellframställning ingår inte en sådan precisering av restriktionerna. Dessutom används alltför grova mått på förändringar i den ekonomiska strukturen. Genom dessa brister tränger författarna inte tillräckligt in i till synes gynnsamma utvecklingsförlopp. En fördjupad analys av dessa skulle kunna bidra till förklaringen av efterföljande balansbrister och avbrott i tillväxtförloppet. Sålunda saknas en analys av faktorinkomstfördelningens utveckling under perioden av hög tillväxttakt och dess konsekvenser för den finansiella utvecklingen. Exempel på sådan analys finns bl a hos Minsky [1964, 1982].

Denna bok ger en intressant introduk-

tion i frågor som gäller sambanden mellan ekonomisk och politisk utveckling i de nordiska länderna. Man frågar sig emellertid om den inte kunde ha gett mer aningen i en kortare och mindre pretentiös utformning, där frågeställningarna hade belysts på ett mer dramatiskt och förenklat sätt, eller i form av en mer djupgående analys av den ekonomiska strukturens omvandling i de nordiska länderna. I sistnämnda fall skulle bokens innehåll bättre ha svarat mot dess undertitel: "De nordiska økonomisk-politiske modellene og deres problemer på 70- og 80-talet".

Universitetslektor *LARS WESTBERG*
och
Universitetsadjunkt *HASSE EKSTEDT*
Nationalekonomiska institutionen
Göteborgs universitet

Referenser

- Minsky, H P, [1964], "Financial Crises, Financial Systems and the Performance of the Economy", i Friend, I, Minsky, H P, & Andrew, V L, *Private Capital Markets*. Prentice Hall, Engelwood Cliff, New York.
- Minsky, H P, [1982], "The Financial-instability Hypothesis: Capitalist Processes and the Behaviour of the Economy", i Kindleberger, C P, & Laffargue, J-P, (eds), *The Financial Crises*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Mjøset, L, & Bohlén, J, [1985], "Introduksjon til reguleringskolen". Arbeidspapirer fra NSU, Nr 21, Aalborg.